

Leuven, 17 November 2004

Plechtige ondertekening van de Van der Weyden Leerstoel – Paul & Dora Janssen

Toespraak Jan Van der Stock

Barones Paul Janssen, familie Janssen, mijnheer de Rector, mijnheer de vicerector, mijnheer de minister, beste collega's,

Waarvoor is België in de wereld gekend? Waarom komen vele mensen naar Brugge, Gent, Antwerpen, Brussel en Leuven? Worden ze vooral aangetrokken door onze bloeiende industrie? Komen ze misschien de Belgische topsport bewonderen? Of ... is het op de eerste plaats de kunst en de cultuur, zeg maar het historisch erfgoed dat mensen van over de hele wereld naar hier brengt? En als dat zo is, wat is dan de verantwoordelijkheid van de universiteit in dit verhaal?

Deze vragen waren het onderwerp van gesprek toen ik, bijna tien jaar geleden, werd uitgenodigd bij Dora en Paul Janssen thuis. Ik zal me dat eerste bezoek altijd blijven herinneren. Ik beken dat ik behoorlijk zenuwachtig was, toen. Wat zou ik hen immers kunnen vertellen? Dokter Janssen, internationaal topindustriëel met meer dan twintig eredoctoraten op zijn naam, en mevrouw Janssen, wiens kunstcollectie de directeurs van het Louvre en van het Metropolitan Museum jaloers maakt? De begroeting verliep in elk geval totaal anders dan ik had verwacht: [...] zeg maar Paul, zeg maar Dora. Ik had het me even anders voorgesteld. Ik ontmoette twee hartelijke mensen uit de Kempen, zeer bewust Belg, zeer bewust Brabander ook, met een genuanceerde visie op de betekenis en de draagwijdte van het Belgische en het Vlaamse kunstpatrimonium.

Als vandaag hier de plechtige ondertekening van de Van der Weyden Leerstoel – Paul & Dora Janssen plaatsvindt, ligt dat helemaal in het verlengde van de gesprekken die we toen en ook later hadden. Staat U me toe bij deze gelegenheid even dieper in te gaan op de vragen die toen ons gesprek hebben geleid....

Ik weet eigenlijk niet goed waar ik moet beginnen..... Plotseling, schijnbaar plotseling, is erfgoed overal. De biotoop van het “roerend erfgoed” is de laatste decennia niet meer alléén voorbehouden voor academische en museale cenakels, en gelukkig maar. Wees gerust, ik zal U niet de historische evolutie schetsten van het erfgoedconcept. Hoewel dat een boeiend

verhaal zou opleveren, want de geschiedenis van de omgang met het erfgoed onthult veel over de plaats waar mensen zichzelf gesitueerd zien in de wereld en in de geschiedenis.

Laat ik me beperken tot de vaststelling dat de Vlaamse en de Federale overheden zich nog altijd veel te weinig bewust zijn van het soortelijk gewicht van ons historisch erfgoed. Inderdaad, de Vlaamse Gemeenschap is de laatste jaren aan een inhaalbeweging begonnen, maar we staan ook daar, nog ver af van een integrale bescherming en omkadering van het patrimonium. Er wordt, bijvoorbeeld, nog veel te veel uitgegaan van “topstukken” en veel te weinig van een visie waarin, en dat is essentieel, de totaliteit van het erfgoed een plaats heeft.

Op federaal niveau is de toestand (ik zou zeggen: uiteraard), nog veel complexer. Ik geef slechts één sprekend voorbeeld. Het Gettymuseum in Los Angeles heeft ongeveer driehonderd handschriften in haar bezit. In die afdeling alleen al van het museum, werken niet minder dan tien hoogopgeleide mensen; kunsthistorici en restaurateurs. Dat is een omkadering van één personeelslid op dertig artefacten, en de Amerikanen weten zeer goed wat ze doen, toch op het vlak van collectiebeheer.

In België pakken we dat even anders aan. De Koninklijke Bibliotheek in Brussel beschikt over ongeveer dertigduizend manuscripten. Honderd keer zo veel dus. Er werken welgeteld twee wetenschappers. Een omkadering van één op 15.000. En er is meer: naar verluid is de vacature voor hoofdconservator, na letterlijk jarenlang politiek en juridisch getouwtrek nu eindelijk-toch-opnieuw-open-verklaard en zal deze instelling die één van de kostbaarste schatten ter wereld herbergt, heel misschien, met een beetje geluk, begin volgend jaar een nieuwe hoofdverantwoordelijke hebben.

Dit, dames en heren, en voor alle duidelijkheid, het is maar één voorbeeld uit vele, is het échte Verdriet van België. Eigenlijk zijn we in België een beetje blasé. We vinden onze extreme culturele rijkdom doodnormaal. We vinden het normaal dat kerken barsten van de schitterende kunstwerken. We vinden het normaal dat musea bulken van kostbare schatten. Om dan nog te zwijgen over het nog veel omvangrijkere erfgoed van mindere kwaliteit, minder in het oog springend, soms zelfs totaal onbekend en dus des te kwetsbaarder.

Nochtans vormt het verspreide kunstpatrimonium in haar totaliteit, één van de basispijlers van de westerse cultuur. Niet als “divertimento”, niet als aangenaam tijdverdrijf, maar als één van de fundamenteën. Het historisch erfgoed kadert ons zelfbewustzijn en geeft mee vorm aan ons denken. Het erfgoed is immers een onmisbare geheugensteun en draagt als zodanig bij tot kritisch nadenken over onszelf en de wereld.

En niet alleen dat. Dankzij het roerend cultureel erfgoed vinden talloze toeristen de weg naar Vlaanderen en België. Het kunstpatrimonium heeft in haar totaliteit niet alleen een

grote cultuurhistorische en wetenschappelijke waarde, maar ook een toeristische en dus economische.

Het zou uiteraard al te gemakkelijk zijn de overheden met de vinger te wijzen, om vervolgens terug te keren tot de orde van de dag. Ik ben ervan overtuigd dat we met z'n allen moeten timmeren aan een bedachtzame erfgoedecologie. En hierin, dames en heren, liggen volgens mij kansen voor de universiteit. De universiteit kan die erfgoedecologie mee concreet vormgeven.

Het is dan ook voor deze opdracht dat de Van der Weyden Leerstoel – Paul & Dora Janssen zal worden aangewend, en dat op drie niveaus.

De eerste taak van de universiteit is research.

Op dat vlak heeft *Illuminare – Studiecentrum voor Miniatuurkunst* van de K.U.Leuven meer dan twintig jaar ervaring. Twee wetenschappelijke medewerkers van *Illuminare* werken fulltime in Parijs, in de *Bibliothèque nationale*, waar we –betaald door het *Getty Research Program*, de Middeleeuwse manuscripten uit Vlaanderen bestuderen.

Daarnaast weten we dankzij het inventarisatieproject “Collectie Vlaanderen” dat de laatste vier jaar hier aan de K.U.Leuven werd uitgevoerd met financiering van de Vlaamse Gemeenschap, dat in Vlaamse openbare en semi-openbare collecties niet minder dan drieduizend Middeleeuwse handschriften worden bewaard, veel onbekend materiaal, maar ook absolute topstukken zoals het *Breviarium Mayer van den Bergh* waarover collega dr. Brigitte Dekeyzer haar doctoraat maakte en zopas een boek publiceerde en het wereldberoemde *Liber Floridus* waar doctoranda Karen Decoene haar tanden heeft ingezet. Ja, figuurlijk, mag ik hopen.

De Leerstoel zal gedurende het eerste jaar onder meer worden aangewend om deze laatste de kans te geven haar studie af te ronden en te publiceren..

De tweede taak van de universiteit is onderwijs.

De stafleden van *Illuminare – Studiecentrum voor Miniatuurkunst* staan in voor de lessen Middeleeuwse kunst, collega Cardon, collega Baert en ikzelf. De Leerstoel zal die onderwijstaak op hoog niveau versterken. Professor Jim Marrow van Princeton en Cambridge zal als gasthoogleraar –betaald door de Leerstoel-- voor een beperkte groep studenten vanaf februari 2005 een hooggespecialiseerd seminarie geven over Vlaamse miniatuurkunst uit de

vijftiende eeuw. Met de Koninklijke Bibliotheek hebben we een akkoord onderhandeld waardoor professor Marrow in de collectie zelf mag lesgeven, wat een zeer uitzonderlijk privilege is. Ik neem aan dat er voor dit gezelschap niet op moet worden gewezen dat in onderwijs op het hoogste niveau de kiemen zitten voor een goed beleid.

De derde opdracht van de universiteit is dienstverlening.

Ook hierin kent *Illuminare* een lange traditie. Door verscheidene tentoonstellingen brachten we de Miniatuurkunst uit West Europa onder de aandacht. We hadden projecten in het Hermitagemuseum in Sint-Petersburg, in Firenze ook, en in Antwerpen en laatst nog met *Meesterlijke Middeleeuwen. Miniaturen van Karel de Grote tot Karel de Stoute*, in Leuven. Op dit ogenblik bereid *Illuminare* in opdracht van Artes.Leuven, samen met het Stedelijk Museum van Leuven de tentoonstelling “*Rogier Van der Weyden en zijn tijdgenoten*” voor, een tentoonstelling die in 2009 zal plaatsvinden. Net als bij *Meesterlijke Middeleeuwen* werken we met een voorlopige begroting van één en een half miljoen euro.

Vanuit beleidsmatig en strategisch standpunt heeft zo'n groot tentoonstellingsproject voor mij twee hoofddoelstellingen. Op de eerste plaats brengen we wetenschappelijk onderzoek naar een ruimer publiek, uiteraard, maar op de tweede plaats genereert zo'n project ook een interessante dynamiek waar het wetenschappelijk onderzoek baat bij heeft. Zo kwam het FWO-Vlaanderen al over de brug met een doctoraatstoelage (voor een studie over Van der Weyden en de vijftiende-eeuwse beeldhouwkunst) en haalden we de inhoudelijke en structurele banden met het Studiecentrum Vlaamse Primitieven in Brussel, met het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium en met de Koninklijke Bibliotheek van België nauwer aan.

De Van der Weyden Leerstoel – Paul & Dora Janssen zal worden aangewend om vanaf volgend jaar een medewerker voor de inhoudelijk - wetenschappelijke coördinatie van dit gote project aan te stellen.

Dames en heren, na deze beknopte schets van de nabije toekomst van *Illuminare* en van de wijze waarop de Leerstoel in het ruimer beleidsplan zal worden geïntegreerd, rest mij nog de aangename taak barones Paul Janssen uit de grond van mijn hart en mede namens de zeventien medewerkers van *Illuminare* te bedanken voor haar vertrouwen in ons Studiecentrum. Als eerste aandenken overhandig ik haar dan ook zeer graag de drie laatste publicaties van onze onderzoeksgroep en ik beloof plechtig dat er nog verscheidene zullen volgen. Ik dank U.